

НАЙТИПОВІШІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ В ПРОЗІ ІВАНА БАГРЯНОГО

У статті проаналізовано домінуючі засоби експресивного синтаксису прози Івана Багряного, з'ясовано їхнє функціонально-стилістичне навантаження.

Ключові слова: експресивний синтаксис, номінативні речення, парцельовані конструкції, повторення, незакінчені речення.

In the article the dominant means of the expressive syntax of Ivan Bahrianyi's prose are analyzed, their functional and stylistic coloration is clear up.

Key words: expressive syntax, nominative sentences, parceled structures, repetitions, unfinished sentences.

На особливу увагу в системі мовних засобів художнього стилю заслуговує синтаксис речення, бо це саме та сфера мовної структури, на якій безпосередньо позначаються результати взаємодії всіх її рівнів. Синтаксичні засоби ховають у собі величезні експресивні можливості, що виявляються передусім у їхній здатності стилістично варіюватися, передаючи найтонші відтінки думки [10, с. 150].

Експресією зазвичай трактують широко: і як функцію мови, і як функцію її одиниць, і як семантичну категорію, а також як стилістичну функцію [15, с. 14]. Ми кваліфікуємо термін “експресія” досить загально, уніфіковано – як спеціальний прийом, що посилює виразність, оригінальність мови.

Над проблемами експресивного синтаксису як окремого напрямку синтаксичних досліджень в українському мовознавстві працюють С.Я. Єрмоленко [6; 7], А.П. Загнітко [8], Н.В. Гуйванюк [4; 5] та ін. Виокремлюючи афективний бік у семантиці синтаксичної конструкції, дослідники оперують низкою співвідносних понять: афективне, експресивне, емоційне, оцінне, образне, стилістично забарвлене та ін. [8, с. 520–521], стрижневим із яких постає, на думку Н.В. Гуйванюк, поняття експресії, а інтенсивність, емотивність, оцінність та образність слугують її субкатегоріями [5, с. 270]. Кваліфікація експресії як явища дає змогу розмежовувати в синтаксисі два напрями. Перший пов'язує експресивне з поняттям суб'єктивної модальності, яку нерідко трактують як факультативну ознаку речення, хоч побутує думка, що за формального невираження суб'єктивна модальність наявна в реченні імпліцитно. Другий напрям висуває поняття суб'єктивно-експресивних форм синтаксису як засобів експресивного вираження, які ґрунтуються здебільшого на процесах синтаксичного розчленування [1, с. 84–87].

Визначаючи статус експресивної синтаксичної конструкції, традиційно спираються на два критерії: прагматико-стилістичний, вектор якого спрямований на виразність і певний ефект впливу, та формальний, зорієнтований на наявність синтаксичного розчленування. Структурного вираження експресії досягають переміщенням змістового центру конструкції на неочікувану позицію. Саме тому засоби експресивного синтаксису є універсальними складовими конструювання будь-якого художнього тексту, зокрема й творів Івана Багряного.

Творчість цього письменника української діаспори, присвячена викриттю й засудженню тоталітарної сталінської репресивної системи, посідає особливе місце в українській літературі. З огляду на таку проблематику, входження творів Івана Багряного у мовно-національну свідомість українського читацького загалу відбулося лише наприкінці ХХ ст. в умовах незалежності нашої держави.

Специфіку мови художніх творів видатного митця слова спостерігаємо передусім у яскраво виявленій індивідуальності, особливій здатності письменника поглиблено сприймати навколишній світ, розуміти суть зображуваних життєвих реалій, що засвідчено в

різноаспектних наукових доробках М.Ф. Братусь [3], Г.В. Маклакової [14], Н.М. Сологуб [18], О.Є. Клещової [13] та ін. Єдність комунікативно-прагматичної й естетичної функцій авторських текстів значною мірою зреалізують експресивні синтаксичні побудови, які входять до системи образних засобів, формують художній образ. Проблема функціональних виявів таких конструкцій у художній оповіді Івана Багряного потребує ґрунтовного вивчення. Саме в розв'язанні цих питань вбачаємо **актуальність** пропонованої розвідки.

Метою статті є виявлення домінантних експресивних синтаксичних одиниць у творах Івана Багряного, з'ясування специфіки їхнього функціонування, особливостей формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної організації в художньому контексті. Її **завдання**: 1) виокремити домінантні лінгвоструктури у творах Івана Багряного; 2) простежити їхнє стилістичне навантаження у художньому тексті; 2) визначити роль засобів експресивного синтаксису в створенні індивідуально-авторської мовної картини світу.

За матеріал дослідження правлять різножанрові прозові твори Івана Багряного: роман "Тигролови", повість "Огненне коло" та ранні оповідання, що, на нашу думку, уможлиблює послідовне простеження етапів перебудови автором звичайного світу в художній, повніше віддзеркалення світобачення письменника засобами експресивного синтаксису.

Художня спадщина Івана Багряного презентує широку палітру експресивних синтаксичних побудов: 1) ланцюги номінативних речень, напр.: *Сонячний Львів. Величезні юрбища... Рідні й нерідні, близькі й далекі, але все свої – друзі, товариші, матері, батьки, сестри...* [2, с. 223]; 2) неповні речення: *Кожен чистив свою. Наталка вінчестера. Старий Сірко теж вінчестера. Гриць свою "японку". А Григорій – трилінійку* [2, с. 82]; 3) незакінчені (обірвані) речення: *Дарма... поломані крила* [2, с. 350]; *Квіти... квіти... квіти... Веремія квітів* [2, с. 224]; 4) вставні і вставлені одиниці: **Відтак, озброївшись, пішов через річку по камінню** [2, с. 58]; *І мусів собі признатися тоді (і увесь час потім це враження його переслідувало) – враження від командира дивізії було досить таки кепське, погане* [2, с. 239]; 5) експресивно-стилістичне словорозташування (інверсія), напр.: *...Вирячивши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетра і вогненным хвостом замітаючи слід, летів дракон* [2, с. 22]; 6) лексичні повторення із синтаксичним поширенням: *Здається щось десь горить. Десь близько. Але байдуже. Нехай. Обезволіле тіло, розбите утомою й болем, палене пекельним вогнем зсередини, зовсім не реагує на мляву думку про те, що десь щось горить. Нехай горить. Нехай. Нехай увесь світ горить* [2, с. 223]; 7) парцельовані конструкції, як-от: *Один так клене, а другий сидить мовчки. Похнюплено* [2, с. 292]; *Хотілось йому сказати цій матері, що немає вже того тихого краю, України тієї, ясної, сонячної. Що садки вишневі повирубвані, ріки збаламучені, степи сльозами обпоєні, і небо ясне людям потемніло...* [2, с. 79]; 8) приєднувальні структури, напр.: *Ти тут не маєш коріння. Та й не матимеш його тут... І час не той, і ти не такий* [2, с. 79]; *Вони вірили в недоторканість, вони вірили в неможливість, щоб смерть і поругання перемогли святиню. А ще вони вірили, що ніхто не дерзне посягти на святе місце, що навіть найлютіший ворог не допустить блюзнірства* [2, с. 291].

Як слушно зауважує Н.М. Івкова, проникнення засобів експресивного синтаксису до українського писемного мовлення зумовлене граматичним ладом української мови, основу якого становить розмовне мовлення, що характеризується внутрішньою членованістю цілісних змістових єдностей [9, с. 4]. Набір складових експресивного синтаксису в художньому стилі залежить передусім від творчої особистості письменника, його ідейно-естетичної концепції, світобачення. Різнопланові експресивно-оцінні засоби, які Іван Багряний використовує у синтаксисі власної прози, можна об'єднати у дві групи: 1) структури, запозичені з іншого стилю, переважно з розмовного; 2) актуалізовані (передусім парцельовані і приєднувальні) конструкції, що постали внаслідок розчленування синтаксичної одиниці, а також деякі види односкладних речень, засоби емоційного синтаксису.

Синтаксичні моделі, запозичені письменником із синтаксису розмовного мовлення, також можна поділити на дві групи: 1) ті, що демонструють експліцитну специфіку усного

синтаксису; 2) ті, що репрезентують його імпліцитну специфіку. До першої групи відносимо різні види розчленувань (парцеляція, присєднування), ланцюги номінативних речень, повторення, вставлені одиниці і под., тобто надлишкові матеріальні елементи. Другу групу формують неповні речення, еліптичні структури, діалогічні побудови “питання – відповідь”, перервані та незакінчені речення, безсполучникові складні речення і под., тобто економні форми синтаксису.

З-поміж експліцитних структур у мовотворчості Івана Багряного найактивніше функціонують номінативні речення, парцельовані конструкції та лексичні повторення з синтаксичним поширенням.

Типовими в мовотворчості письменника є власне-номінативні функціональні вияви номінативних речень у комунікативному просторі художнього викладу на зразок: **Втома.** Він почав розуміти, що таке втома [2, с. 52]; **Тигри.** Страшне божество, смугасте шкірою, а ще смугастіше репутацією [2, с. 34]; **Непрі.** Несходимі, незміряні [2, с. 50]. Це так званий номінативний вступ. Він становить ізольоване уявлення чи тему майбутнього висловлення, яке супроводжується поширеним реченням, що розкриває його зміст. Такі речення характеризуються, з одного боку, лаконізмом, а з іншого – зображальністю, образною конкретикою. Нерідко для актуалізації особливо важливої номінації письменник поширює номінативний вступ, а подекуди й нанизує, повторює синонімічні чи однокореневі лексеми, досягаючи кульмінаційного загострення експресії, напр.: **Чужинець.** Далекий-далекий чужинець. Чужак... Пробив нетрі грудьми і ліг тут, між корчами, доніс свою голову аж сюди, за кілька тисяч кілометрів, аж на край землі [2, с. 59]. Експресивна функція таких номінативних речень виявляється в навмисному виокремленні, увиразненні тих чи тих відрізків висловлення на нейтральному тлі [19, с. 145]. Установленню цієї функції допомагає, звичайно, контекст.

Цікавим функціонально-стилістичним виявом номінативних речень є їхнє нанизування, що розгортає динаміку подій, створює їх швидкий перебіг, напр.: **Порожнеча.** Дим. Задуха. Його покинули [2, с. 225]. У Івана Багряного такі структури частіше постпозитивні, вони конкретизують осіб, явища, предмети, меліоративно чи пейоративно маркуючи художню оповідь. Пор. початок розповіді про пасажирів купе поїзда: У м'яких купе мрійно і затишно. Заставлені квітами, набиті валізами і патефонами, осяяні світлом різнокольорових абазурів, вони були заселені експансивними і горластими мешканцями різного віку й статі. Несподівано спокійний, розважливий авторський тон змінює перелічувальна інтонація, якої досягнуто ланцюгами номінативних речень. Поширення таких ланцюгів передає враження про статичну дійсність, об'єднану тематично. Пор.: ...Інженери і авіатори, ударники і так літуни, партробітники і туристи, колгоспні колективізатори і радгоспні бюрократи, раціоналізатори й індустріальні авантюристи, прокурори і розтратники, потенціальні злодії й імпотентні фарисеї... Цивільні і військові... Працівники органів “революційної законності” і контрабандисти... І літні “відповідальні” панії, і ексцентричні, але так само “відповідальні” панни, чи то пак “товаришки” пані і “товаришки” панни з коханцями й без коханців, з портфелями і без, з партстажем і без... Закохані “кішечки” і ще більш закохані “котики”, з партквитками і без, з дисциплінарними стягненнями і без... [2, с. 31]. У такий спосіб автор роману об'єднує розрізнені об'єкти в одне ціле, зіставляє явища, викриває негативні моменти, створює емоційну ритмомелодію оповіді, проте водночас слабшає енергійність функцій номінативних речень, помітнішим стає відтінок переліку.

Мовостилію Івана Багряного властиве тяжіння до синтаксичного розчленування єдиних структур. Його синтаксис можна кваліфікувати як синтаксис потоку свідомості, де думку формують і виражають спонтанно. Засобом стилістичної актуалізації змісту в такому разі слугує парцеляція. Широке застосування парцельованих конструкцій, які підпорядковуються власне авторським естетичним настановам, є однією зі своєрідних ознак індивідуального стилю Івана Багряного.

Найактивніше в мові творів досліджуваного прозаїка зазнають парцеляції однорідні члени речення, передусім однорідні присудки чи однорідні головні члени односкладного речення, напр.: *Це він тут лежав місяці, а може, й роки, чекаючи на нього, чекаючи свого призначення. **І дочекався...*** [2, с. 57]; *По голому кряжу, по становнику, вигнались три вершники черідкою. **І стали*** (с. 60); *Чекаючи їх, Григорій нікуди не ходив уже, а сидів з самого ранку на призьбі і виглядав. **І хвилювався*** [2, с. 74]; *Вони всі дуже поспішали. **Майже бігли*** [2, с. 254]; *В грюкоті коліс зринає пісня, важка, бурлацька. **І наростає, наростає...*** [2, с. 25]; *Ну відтоді і почалось. **І поперло. І погнало!*** [2, с. 45].

Парцелювання однорідних присудків, на нашу думку, допомагає письменникові не тільки увиразнити головне, а й надати потрібної спрямованості, тональності текстові загалом, створити ефект динамізму, стрімкості подій, що відбуваються. Іншими словами, парцельовані однорідні присудки виконують у художньому контексті передусім емоційно-експресивну функцію.

Як слушно зауважує Л.І. Конюхова, найпростішим випадком парцеляції будь-яких однорідних членів є повторення [12, с. 47]. Воно заперечує закон “мовленневої економії”, але якщо письменник усе-таки послуговується цим прийомом, то він, очевидно, переконаний, що надає викладу чогось значущого. Це, мабуть, експресивна інформація, яка містить сигнал емоційного стану автора, що якомога адекватніше передається читачеві [20, с. 197]. Досить часто Іван Багряний повторює присудок. Парцеляція повторюваного присудка не лише акцентує на його семантиці, а й стилістично розширює присудок базової частини, поглиблює її зміст, створює емоційний ефект [12, с. 47–48]. Напр.: *Ось туди все це й мчить. **Мчить без віддиху і без оглядки*** [2, с. 32]; *Так він **ішов і трудився** через усю землю. **Ішов і сіяв, ішов і сіяв*** [2, с. 44]; *Незбаром **стежка пішла** вниз. **Пішла вглибину*** [2, с. 97].

Мова творів Івана Багряного виявляє тенденцію до найактивнішого парцелювання другорядних членів речення – означень, додатків й обставин, які внаслідок розриву звичних синтаксичних зв'язків набувають відносної граматичної самостійності й особливого семантичного навантаження. Пор.: *Деся нагло розітнувся далекий рев. **Лютий і страшний*** (с. 61); *Жиє реальним і напівфантастичним, але безжурним, розжевим життям. **Веселковим, напруженим*** [2, с. 32]; *Ніч. **Чорна, безмежна ніч*** (с. 23); *Видряпавшись нарешті на гору, похитуючись і важко дихаючи, стежкою йшла двонога істота. **Обірвана. Худа, як кістяк*** [2, с. 51]; *Випив Григорій. **Спирт, вогненний, та чомусь гіркий*** [2, с. 65]; *Але вони – співаки – бачили за тим усім таки село. **Широке село. Українське село. Рідне їхнє! Квітуче. Зворушливо гарне*** [2, с. 237]; *Дивиться виряченими очима – і тільки. **Як каменяка*** [2, с. 47]; *Нарешті вони, знесилені, змучені до краю, десь зупинилися. **В темряві*** [2, с. 255]; *І виходило – ніби перепел бив десь у пшеницях на зорі. **Чудно*** [2, с. 74]; *Знову крик. **Близько...*** [2, с. 59]. Такі парцеляти, утворені на базі простого речення, на думку Н.А. Конопленко, виконують “функції акцентування, доповнення, уточнення й емоційного виокремлення вміщеної в ньому інформації” [11, с. 93].

Яскравість уявлень і глибину переживань письменника відбиває тенденція до ланцюгового розташування парцелятивів, що увиразнює виклад, актуалізує кожен мовний відрізок. До того ж, незакінченість (обірваність) парцельованих головних чи другорядних членів посилює роздуми, “домальовує” в читацькій уяві картини-панорами, пор.: *А тепер ось стояли як на параді. **Полтавці... Чернігівці... Херсонці... Кубанці... Нащадки Многогрішного і нащадки того Авакума вільнодумного... Каторжники*** [2, с. 39]; *Не з китайських казок і не з пагод Тибету – він знявся десь з громохкого центру країни “чудес”, вилетів з чорного пекла землі людоловів і гнав над просторами... **Над безмежжям Уралу... Через хащі Сибіру... Через грізний, понурий Байкал... Через дикі кряжі Забайкалля...*** [2, с. 22].

За нашими спостереженнями, поширеною в мовотворчості Івана Багряного є також парцеляція підрядних частин складнопідрядних речень, яка відбувається внаслідок зміни їхнього комунікативного завдання. Двосегментна вимова речення вже “свідчить про розмежувальну увагу нашу до тієї чи тієї частини речення” [16, с. 378]. Цю увагу посилюють

наявністю довшої паузи, яка надає синтагмам додаткової змістової вагомості і сприяє інтонаційно-змістовому відокремленню однієї з них – головної частини від підрядної. З'являється певна переривчастість, різкість, що призводить до посилення експресії та інформативності синтаксичної конструкції. До того ж, у разі парцеляції актуалізуються і головна, і підрядна частини.

У творах досліджуваного письменника найактивніше функціонують парцельовані детермінантні складнопідрядні речення, зокрема парцеляти, утворені на основі детермінантних підрядних частин часу, причини, мети, умови, порівняння, наслідку тощо. Напр.: *Пробував на волос і далі гострив. Аж поки ніж став, як бритва* [2, с. 57]; *Петро не пішов по листи. Бо йому ні від кого було отримувати їх* [2, с. 268]; *Але нас не переможено. Бо ми не здались* [2, с. 278]; *...насправді посувався, мов тінь, хитаючись. Аби не лежачи помирати* [2, с. 58]; *А просто попереду, ген унизу, якась метушня й клекіт... Нібито там люди топляться в морі...* [2, с. 255]. Згадані типи детермінантних складнопідрядних речень стилістично нейтральні в українській мові, але, функціонуючи у творах письменника як парцельовані конструкції, набувають певної експресії, яка створюється виокремленням, увиразненням часу, причини тощо [17, с. 67]. Це контрастний, свіжий, несподіваний стилістичний прийом актуалізації інформації, стильова домінанта художньої оповіді Івана Багряного.

Оцінність синтаксису мови творів Івана Багряного виявляється також в активізації деяких типів речень, у пристосуванні їх до виконання специфічних завдань мовної організації художнього тексту, у наданні їм специфічних стилістичних функцій. Так, зокрема, активізація повторень є свідченням стилістичного осмислення слова, намаганням автора тримати читача в процесі народження власних думок. Цей яскравий синтаксичний засіб своїм корінням також сягає розмовного мовлення і є не лише засобом виразності, а й новим елементом інформації в художньому контексті. Пор.: *Не хотілось рухати ні рукою, ні ногою. Не хотілось думати. Хотілось лежати й лежати. Вічність лежати так. І хай шумлять високі кедрі. І нехай розповідають під синім небом хмаркам удень і зорям уночі, як один хоробрий і сміливий... І хай слухають вивірки... Як один хоробрий і сміливий п'ять разів переміг смерть, видерся з пащі дракона і, гнаний буйною радістю, доніс свою голову аж сюди, доганяючи щастя, а знайшов – смерть...* [2, с. 59]; *Знову постріл! Постріл як грім! І враз крик. Жахливий, нелюдський крик, дитячий чи дівочий... Жахливий крик молодості, що її вхопила зубами смерть...* [2, с. 59]; *Він маячить, лежачи на траві, й оточений близькими друзями... Він бачить своє дитинство. Він розмовляє з батьком. Він пропонує батькові погасити воду, що чомусь загорілася, та й сідати обідати. Він тягне тихим, благальним голосом...* [2, с. 290].

Як слушно зауважує Г.М. Акімова, повторення словоформи, словосполучення чи речення є порушенням синтагматичного ланцюга і вже за цією однією структурною особливістю має змогу перетворитися в експресивний синтаксичний прийом. Конструкції з повтореннями, особливо поширеними, не вміщаються у відомі схеми синтаксичних зв'язків. Слова, що повторюються, ніяк не підпорядковані, а в явищі самого повторення і у відсутності традиційного зв'язку між словами закладені елементи експресії, яка додатково виражається паузою перед словоформою, що повторюється, а також особливою інтонацією її вимови [1, с. 127].

З-поміж імпліцитних структур у мові прозових творів Івана Багряного найактивніше вживаються перервані та незакінчені речення на зразок: *Крізь загатовані діри дивилися тоскно грона мерехтливих очей, – дивились крізь темряву десь на утрачений світ, десь туди, де лишилась країна, осяяна сонцем, де лишилась Вітчизна, озвучена сміхом дитинства і юності рано одятої, де лишилась мати... родина... дружина...* [2, с. 23]; *Утікають кілометри – десятки... сотні... тисячі...* [2, с. 23]; *Неголені... Забрюхані... З хворобливо запаленими очима...* [2, с. 39]; *Миготіли сільвети гір... Приамурські нетрі... Сопки і кряжі Малого Хінгану... Роз'їзди...* [2, с. 26]; *Як той метелик-одноденка... Любитьсья... Сваритьсья... Одружується... і розлучається...* [2, с. 32]; *Палахкотів над проваллями...*

Звивався над прірвами... [2, с. 22]. За допомогою таких речень письменник зображує найзагостреніші ситуації, оформлює найдраматичніші місця художнього твору, передає збентеження автора, мовців, їхню тривогу, розгубленість, нерішучість чи захоплення, радість, упевненість. Читач досить повно розуміє зміст і функцію незакінчених побудов, бо вони вживаються стилістично виправдано, супроводжуючись спеціальним контекстом.

Отже, засоби експресивного синтаксису в творах Івана Багряного виявляють індивідуальну специфіку, зумовлену їхньою роллю в структурі художнього тексту. Домінантними синтаксичними одиницями постають ланцюги номінативних речень, номінативні вступи, парцельовані конструкції, повторення, незакінчені речення, які, будучи підпорядкованими естетичним настановам письменника, актуалізують інформацію, увиразнюють напружену, високохудожню оповідь, надають їй ознак свіжості й оригінальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка: учеб. пособ. / Г.Н. Акімова. – М.: Высш. школа, 1990. – 168 с.
2. Багрянний Іван. Вибрані твори / Упорядкув. Г.М. Жуковська. – К.: Книга, 2007. – 368 с.
3. Братусь М.Ф. Структурні, семантичні і стилістичні функції епітета в художній прозі Івана Багряного: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Братусь Марія Феліксівна. – К., 2002. – 222 с.
4. Гуйванюк Н. Інноваційні процеси в сучасній українській пунктуації / Ніна Гуйванюк // Проблеми унормування української мови: зб. матеріалів розшир. засідання координац. ради “Українська мова” / [упоряд. В.П. Олексенко]. – К. – Херсон, 2003. – С. 105–122.
5. Гуйванюк Н. Експресивний синтаксис: досягнення і проблеми / Ніна Гуйванюк // Актуальні проблеми синтаксису: міжнар. наук. конф., 19–21 жовт. 2006 р.: матеріали конф. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 267–275.
6. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С.Я. Єрмоленко. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
7. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження / С.Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 2005. – № 3–4. – С. 112–125.
8. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: монографія / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
9. Івкова Н.М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Івкова Наталія Миколаївна. – Горлівка, 2007. – 218 с.
10. Кожина М.Н. Стилістика русского языка: учеб. [для студентов пединститутів] / М.Н. Кожина. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.
11. Конопленко Н.А. Текстотвірний потенціал парцельованих конструкцій: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Конопленко Наталія Анатоліївна. – Донецьк, 2007. – 186 с.
12. Конюхова Л.І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Конюхова Любов Іванівна. – Львів, 1999. – 174 с.
13. Клещова О.Є. Мова публіцистики Івана Багряного: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Клещова Оксана Євстахіївна. – К., 2003. – 226 с.
14. Маклакова Г.В. Українська лінгвістична думка про образні парадигми в ідіолекті письменника (На матеріалі романів І. Багряного, О.Солженіцина) // Постаті та ідеї. – К., 1995. – С. 110–114.
15. Малинович Ю.М. Экспрессия и смысл предложения: Проблемы эмоционально-экспрессивного синтаксиса / Ю.М. Малинович. – Иркутск: Изд-во Иркутск. ун-та, 1989. – 216 с.
16. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении / А.М. Пешковский. – [7-е изд.]. – М.: Учпедгиз, 1956. – 511 с.
17. Сербина Т.Г. Парцелляция как особое синтаксическое явление в языке современных газет: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Сербина Татьяна Георгиевна. – Львов, 1988. – 188 с.
18. Сологуб Н.М. Біблійні образи в художній творчості І. Багряного // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 43–47.

19. Сушинська І.М. Структурно-функціональні різновиди номінативних речень у сучасній українській мові: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Сушинська Ірина Михайлівна. – Донецьк, 2000. – 208 с.
20. Формановская Н.И. Стилистика сложного предложения / Н.И. Формановская. – М.: Русск. язык, 1978. – 240 с.

УДК 811.111'37'373.43'373.45

Севілія Ібрагімова
(Запоріжжя)

СЕМАНТИЧНІ НЕОЛОГІЗМИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються семантичні інновації, які стали об'єктом міжваріантних запозичень. Розкриті основні механізми та процеси, що супроводжують утворення нових значень існуючих лексем.

Ключові слова: національний варіант, семантичний неологізм, полісемантична лексема, міжваріантні контакти.

The article examines semantic innovations as a result of intralingual borrowings. Basic mechanisms and processes correspondent with the formation of new meanings of the existing lexemes are exposed.

Key words: national variety, semantic neologism, polysemantic word, intralingual contacts.

Семантичні неологізми є невід'ємним елементом розвитку лексичної системи будь-якої мови, оскільки вони сприяють збагаченню словникового складу, одночасно забезпечуючи економію формальних засобів мови та зумовлюють розвиток полісемії мовних одиниць. Розгалуженість англійської мови, її фактичне існування у вигляді самостійних національних варіантів зумовлює зростання кількості семантичних інновацій, які, внаслідок взаємодії цих варіантів, збагачують всю "макросистему" сучасної англійської мови.

Метою статті є дослідження семантичних неологізмів, що стали об'єктом міжваріантних запозичень. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**: дати визначення поняття "семантичний неологізм" в рамках взаємодії національних варіантів; виявити, які інтралінгвальні "пересування" відбуваються внаслідок виникнення нових значень існуючих лексем; встановити провідні механізми утворення семантичних інновацій; дослідити подальшу словотворчу активність семантичних новотворів.

Предметом дослідження є значення лексичних одиниць, що сприймаються як новостворені носіями того чи іншого національного варіанта англійської мови. **Об'єкт** – полісемантичні лексеми англійської мови.

При аналізі семантичних інновацій як елементів взаємодії національних варіантів постає питання визначення поняття "семантичний неологізм", оскільки в такому контексті воно набуває ширшого значення. В поданій статті під поняттям "семантичний неологізм" ми розуміємо: 1) лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), що сприймаються як нові і у варіанті-донорі, і у варіанті-реципієнті; 2) ЛСВ, що давно функціонують у варіанті-донорі і є новими лише для варіанта-реципієнта; 3) інновації, що для варіанта-донора є новими лексемами, а для варіанта-реципієнта – новими ЛСВ, оскільки в останньому ці лексеми вже функціонують в іншому значенні. Третій тип запозичень представлений невеликою кількістю лексем, однак йому приділена окрема увага, оскільки такі запозичення (разом з другим типом) складають специфіку взаємодії національних варіантів.

Під час дослідження семантичних неологізмів виникає проблема визначення критеріїв диференціації нових лексем і нових лексико-семантичних варіантів, тобто проблема омонімії